

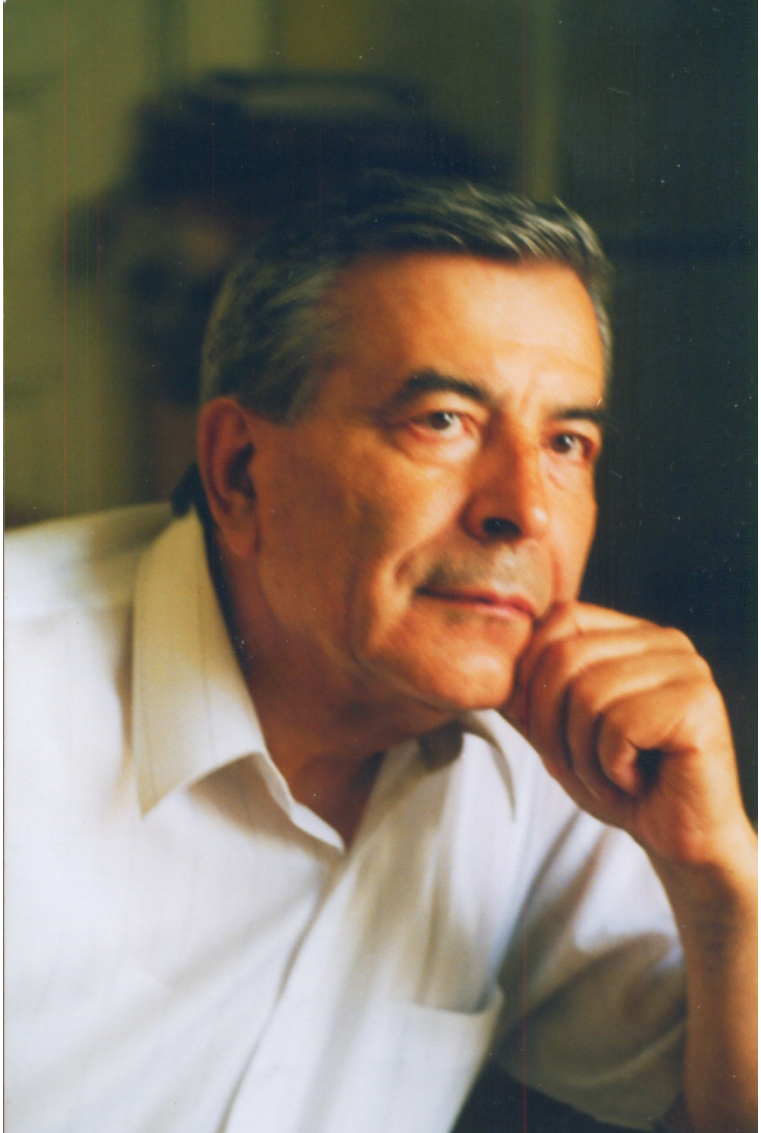
**Національна академія наук України
Інститут регіональних досліджень**

Степан Вовканич

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА
ЕЛІТА В ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

Львів – 2014

Присвячую моїй матері Катерині, батькові Йосипу, дружині Зоряні та їхнім прародичам, синам Андрієві й Любомиру, внукам Мар'яну, Богдану та Юліану, всім людям соборної, націоцентричної й соціогуманістичної спільноти, що патріотично плекали, плекають і плекатимуть тяглість (спадковість) розвитку українськості в світовому розмаїтті всупереч багатомілітарним злочинням імперсько-шовіністичних асиміляторів, котрі й у XXI сторіччі на очах ООН під неофюрерством Путіна знову розстрілюють Незалежність України, анексують її землі, брехливо видаючи себе миротворцями, старшими братами-альтруїстами і правильниками «русского мира».



Степан Вовканич. Українська національна ідея та еліта в духовно-інтелектуальному забезпеченні державотворення. Львів: ІРД НАН України, 2014. – 498 с.

У книжці висвітлюються тексти, які віддзеркалюють комплексність нових смислів визначення стратегії ідеологічного забезпечення державотворення унітарної держави, аксіологію вибору вектора її інтеграції, захист українськості вітчизняного інформаційного простору, якість рекрутування еліт, збереження національної ідентичності корінного народу, що дав назву державі.

Монографія представляє науковий інтерес для вчених, аспірантів суспільних наук, студентів гуманітарних навчальних закладів в контексті використання націодержавотворчих факторів, які детермінують соціально-економічний, науково-технічний, духовно-інтелектуальний, морально-суспільний розвиток та національну безпеку країни як суверенного самостійного суб'єкта рівноправних міжнародних відносин, а не постімперського об'єкта.

Рецензенти:

Мельник В. П. – доктор філософських наук, професор;
Башнянин Г. І. – доктор економічних наук, професор;
Пачковський Ю. Ф. – доктор соціологічних наук, професор.

ISBN 978-966-02-7290-3

Друкується за рішенням вченої ради Інституту регіональних досліджень НАН України (протокол №5 від 3 липня 2014 р.).

@ Вовканич С.Й., 2014

@ Інститут регіональних досліджень НАН України, 2014

З м і с т

З м і с т	5
В с т у п	7
I. Духовно-інтелектуальні та когнітивно-інформаційні засади соціогуманістичної парадигми в контексті української національної ідеї (УНІ).....	17
1. Хто володіє інформацією, творить її нові види, той інноваціями змінює світ	17
2. Сучасні інформаційні виклики України щодо її сталого розвитку ..	24
3. Захист самобутності українців і аксіологія вибору вектора інтеграційних стратегій	29
4. Інформаційно-мовний фактор самоідентифікації – пріоритет соціогуманістичної парадигми та місії української ідеї.....	35
5. Еліти як інтелектоформує ядро нації в стратегії розвитку консолідуючих сил	41
6. УНІ в інтеграційній стратегії розвитку країни	47
7. Духовно-інформаційна мобільність (ДІМ) як соціанта самореалізації (самозахисту) індивідуальних прав людини і колективних прав нації в потребах гармонізації глобалізаційно-інтеграційних викликів.....	54
II. Соціогуманістична парадигма як ідеологічна духовно-інтелектуальна платформа державотворення	69
III. Парадигмальні соціогуманістичні засади модернізації економіки та інтелектуалізації соціуму в практиці реалізації УНІ	85
IV. УНІ як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори (титульна доповідь учасникам круглого столу)	107
1. Національна ідея в інтеграційно-просторовому вимірі інноваційної стратегії розвитку України	113
2. Українська національна ідея: праця подвижників та ошуканство саботажників	120
3. Сучасні складники української національної ідеї.....	126
4. ДІМ нації в світовому соціогуманістичному контексті	138
V. УНІ як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори (скорочена стенограма круглого столу)	155
VI. Рух – предтеча Майдану.....	195
VII. Потрібна нова філософія буття нації.....	217
1. Хартія людини не повинна бути "поза рамами нації"	217
2. Аби бути, треба мати ідеологію і соціалізувати нове мислення ...	219
3. Потрібні й національна ідея, і хартія вільної людини	222
4. Україна без монополії на патріотизм, але з соціогуманістичним виміром буття людини і нації.....	224

VIII. Діти війни – діти без дитинства.....	229
IX. Мшанецький доробок Михайла Зубрицького як місія бойка в збереженні національної ідентичності та історичної пам'яті українства.....	241
X. Якби ми вчилися соборності.....	247
1. Соборність України – найбільша цінність у виборі вектора інтеграції.....	249
2. Національна ідея – основа збереження соборної українськості	252
XI. Нетрадиційні технології удосконалення суспільних структур	255
Розділ 1. Протуберанці помаранчевих очікувань з елементами передвиборчих казок в дзеркалі галюцинаторського реалізму ...	256
1. Політичні події, технології в елементах передвиборчих казок	258
2. Постпоскриптум для "Виборів-2015"	270
3. Чи потрібні алегорії, коли домінують цінності?.....	272
Розділ 2. Всеукраїнський соціометод творення образу Президента України	275
Розділ 3. Залучення Президентом України молоді до втілення національної ідеї	288
1. Я теж маю мрію	291
Розділ 4. "Не збудувати на мочарі стійкий дім нації без високоякісного цементу для його підвалин" (інтерактивні діалоги).....	320
XII. Духовно-інтелектуальний потенціал в соціогуманістичній парадигмі буття людини і нації	353
Духовність як домінанта процесів передавання інформації, знань та збереження тягlosti розвитку нації.....	355
Духовність і аксіологія в інформаційно-інтелектуальному забезпеченні державотворення.....	371
Збереження духовно-культурних вартостей як соціогуманістичний імператив буття нації	378
XIII. Суспільні трансформації в умовах глобалізації: соціогуманістичні імперативи, неекономічні чинники та євроінтеграційні пріоритети	397
1. Соціогуманістичні імперативи і євроінтеграційні пріоритети у системі взаємодоповнюваності структурної політики та модернізації економіки	403
2. Імперська трансформаційна політика в системі національного перемішування, міграції та інтеграцій	412
XIV. З покоління незламних	429
XV. Діяльнісний підхід до людського та інтелектуального капіталу в знанневомісткій економіці: концептуалізація понять	435
XVI. Пора обтесувати стовпи нації!	449
XVII. Соборність чи федеративність?	461
XVIII. "На нашій – не своїй землі"	469
XIX. Не уникаймо очей Небесної Сотні	473
XX. Москалі – чужі злії люди	483
П і с л я м о в а	491

В с т у п

Людина, котра хоча трішки знає історію України, любить її народ, працює задля підвищення рівня його сьогоднішнього життя і бажає соборній країні гідного європейського майбуття, взявши в руки цю книгу та поглянувши на її заголовок, принаймні, не відразу заперечить тісний взаємозв'язок і доленосне значення складових вибраної мною назви титульної сторінки як пріоритетних для духовного і національного відродження. Відтак, подумавши, погодиться, що ці складові сукупно і засадничо віддзеркалюють зараз стратегічний ідеологічний дизайн, так необхідний та актуальний для розбудови модерної самостійної української держави, яка вже на початку свого становлення зазнала ворожої анексії з боку північного сусіда – буцімто гаранта її територіальної цілісності та державної суверенності, а, насправді, давнього ворога і підступно-цинічного агресора. Безумовно, що ця людина не буде також проти наступних трьох висхідних авторських рефлексій. По-перше, нелегка була і є дорога України до реалізації своєї національної ідеї. По-друге, надто важка доля українських національних еліт на шляху усвідомлення та формування концепту створення власної самостійної держави у ворожому оточенні. По-третє, у вкрай несприятливих умовах утверджувалися та широко соціалізуються й нині сама, власне, ідеологія і філософія духовно-інтелектуального, когнітивно-інформаційного, політико-морального супроводу процесів державотворення. Ба більше, Україна досі, незважаючи на архіважливість такого супроводу, немає ідеологічної стратегії розвитку, системи належного науково-інформаційного забезпечення, патріотичної морально-духовної основи розбудови національної держави, збереження її українськості як тотожності корінного народу. Парадокс, але навіть під конституційною заборонаю є функціонування такого суспільного інституту як єдина ідеологія державотворення. З іншого боку, загальновідомо, що за вирішення яких завдань (соціально-економічних, суспільно-політичних, правових, безпекових чи будь-яких інших) не брався б той чи інший народ, допоки він не розв'яже своїх проблем квітального національного і духовного відродження (збереження національні ідентичності, тягlosti розвитку нації, її питомої мови, культури, традицій, Помісної церкви, вітчизняного інформаційного простору, територіальної цілісності, поваги національних символів, героїв, навколишньої сіміотики тощо), доти ефективного вирішення множини усіх решти проблем не відбудеться навіть при справжніх (а

не імітованих, як це нині бачимо в українській практиці) урядових стараннях і зусиллях.

Водночас, кожна свідома особистість, безумовно, підтвердить, що Україна як самостійна держава, на жаль, і в час відновлення своєї незалежності, розпочатого національного та духовного ренесансу щораз більше відчуває подвійний постімперський і посттоталітарний тиск Росії. Через це Україна не спромоглася на всенаціональний патріотичний уряд, який, мобілізавши політичну волю, зміг би остаточно подолати падіння економіки, переломити процеси зросійщення, надати інформаційному простору українського сенсу і виміру, перебороти корупцію, обман та інші асоціальні явища, широко соціалізувати національну ідею як ефективний чинник внутрішньої соборнізації та зовнішньої євроінтеграції країни. Ослаблена Росією, безпосередньо і значною мірою зросійщена, етно-інтелектогеноцидна Україна впродовж значного історичного відрізка зазнавала і зазнає далі національне приниження і постімперських ударів. Зневажаються Україна як національна держава та її споконвічні символи. До неї безпідставно і нахабно висуваються територіальні претензії, вимоги щодо захисту «обижаємих русскоязычників». Росія безцеремонно диктує Україні форми державного устрою аж до її федералізації, проти неї перманентно веде економічні, торговельні, інформаційно-ідеологічні, релігійні та інші війни, а в XXI сторіччі, цинічно обдурюючи світ брехливою пропагандою і надуманими «дезами» щодо небезпеки неонацистів, «бендеровців», «правого сектора» і прикриваючи цією дезінформацією свої споконвічні зазіхання на Україну, – застосувала проти неї військову анексію наперекір всім буцімто дружнім домовленостям та міжнародним протестам. Світ, нарешті, переконався, що його осуд злочинної окупації Криму, терористичних провокацій на Сході України – не є тими чинниками, котрі можуть стримати агресивну поведінку вічно захланної і реваншистськи вмотивованої Росії, котра не хоче бачити Україну як самостійний державотворчий суб'єкт, а лише у вигляді імперського об'єкта – Мало-чи Новоросії. За таких обставин, світ ніяк не може чи не хоче зрозуміти просту істину: проти російського лома тільки один метод боротьби – ще потужніший лом; позаяк Росія визнає силу, а не домовленості.

Україні самій цю істину в голови не втокмачити і самотужки імперські стереотипи не подолати. Шкода, світова громадськість далі слабо поінформована про стосунки Росії з Україною, про протидію останньої імперському тиску, про сучасну соціогуманістичну ідеологію українського державотворення. Складається враження,

що країни старої Європи взагалі не хочуть про неї чути і знати, тому часто й ведуться на імперські провокації російського агресора, його неореваншистські методи державного «обустройства» відновлюваної імперії зла, заявленої пропаганди буцімто миротворчих зусиль щодо захисту «утесняемых русскоязычных граждан», котрі насправді прибули у військовому обозі як окупанти української землі та ведуть себе як асимілятори тубільців. Навіть після надуманої «дези» про висадку на «прохання» Афганістану «обмеженого» мирного гарнізону радянських військ Захід не в стані зрозуміти: хто ж заслав та в ім'я чого насправді керував сепаратистами в Криму чи на Сході України? Невже «демократичною» путінською Росією це зроблено для того, аби альтруїстично «допомогти» російськомовному населенню відновити їхні права, дуже «потолочені» буцімто українськими фашистами, «бендеровцями», що їх підготував і заслав Захід? А відтак змусити «пронатовской» Київ слухати «местных», – вочевидь, отих нешовіністів і українофобів, що в Луганську чи Донецьку вбивають мирних людей, а їх підживлює і підбурює Російська Федерація. Адже, це вже світ проходив: хіба не змушували «російські миротворці» до миру вкрай «агрессивную и опасную для всего мира» Грузію? А перед тим зелені чоловічки «миротворили» в Придністров'ї, проводили «зачистки» в Чечні. Де межа цій імперській брехні загарбницької Росії, аби світ, нарешті, перестав вагатися щодо застосування проти неї належних санкцій? Чому така анемія пам'яті щодо злочинів Росії початку 50-тих років в Берліні, в 1956 року в Будапешті чи в 1968-му в Празі? Добре, що розібрано Берлінську стіну, яка роз'єднувала Європу, але чому забуті її будівничі, ідеологи вбивць невинних людей біля неї, чому ніхто не забороняє знову її ставити на Сході України?

Ці прикрі непорозуміння, що спричиняють не тільки повзучий російський імперіалізм, дестабілізують світовий порядок, а і приводять нині до хаосу, загибелі свободолюбивих Майданів корінних народів, зокрема українського. Події в Криму загрожують світовій безпеці. Звісно, вони великою мірою зумовлені більше ніж трьохвіковим поневоленням України. А, головню тим, що українці намагалися окультурити московитів, відчиняли їм вікна в Європу, творили для їхніх царів теоретико-методологічні підстави, аби вони нарекли себе «императорами Великой, Малой и Белой Руси». Не відали осліплені, що «москалі – чужі люде», і як всі загарбники, почнуть цілеспрямовано нищити Україну. І нині далі розмивають нашу національну ідентичність, руйнують історичні традиції, мову, культуру, економіку тощо. Врешті, ми і Захід маємо і повинні вже

розуміти: московські окупанти, за кого б себе не видавали – союзників, миротворців чи братів, – вони завжди намагалися і намагатимуться знову денаціоналізувати український народ, порушити його етнічну гомогенність і державний суверенітет, тримати в інформаційній ізоляції і зомбувати імперською брехнею аж до повної асиміляції.

При цьому вороги завжди найперше цілилися і ціляться нині в Слово корінного (титульного) народу, що зберіг свою українськість, дав назву державі Україна, її духовно-інтелектуальну еліту як основного продуцента творення нового в науці, освіті, культурі, економіці, носія національної пам'яті, захисника вітчизняного інформаційного середовища і простору, рушія прориву країни та її виходу із імперської ізоляції на світові цивілізаційні простори. Саме буцімто брати наші найстарші якнайактивніше застосовували та хочуть застосовувати знову інтелектоцидну асиміляційну формулу: народ без національної еліти, а еліта без мови народу. Що більше, саме північні сусіди намагалися жорстоким способом відірвати тимчасово поневолений народ від батьківського коріння, розмити почуття державної самостійності, гордості і патріотизму, аби він забув, що в нього у свій час було вкрадено навіть ім'я, анексовано Київську метрополію Помісної церкви, а українську мову названо такою, якої «нет, не было и не может быть». Парадоксально, але й сьогодні лицемірні загарбники намагаються представити пограбованих українців як безбатченків, а їхню державу – штучною, не соборно-унітарною. Врешті-решт, цинічно хочуть позбавити державного суверенітету, нав'язуючи Україні ззовні і через п'яту колону федеративний устрій, надати своїй мові статус другої державної, тобто панівної; «декомпозицировать» Україну територіально, щоб відтак приєднати до Росії окремі її регіони, розчленувати і позбавити цілісності, унітарності та національної єдності. У асиміляційній політиці імперії творці національної ідеї українського поневоленого народу, його інформаційно-мовної сфери – завжди були і є головним об'єктом і суб'єктом переслідування силових структур загарбника та його збочено-брехливої пропаганди. При цьому це все робиться нахабно на очах світової громадськості за умов недостатньої інформації про те, що свідомо українська духовно-інтелектуальна еліта впродовж довгих сторіч і життя багатьох поколінь уярмлення не припиняла і не припиняє нині у важких умовах постімперського тиску боротися за утвердження національного ідеалу, жертвуючи багатьма Небесними Сотнями щирих патріотів і справжніх подвижників національної ідеї.

Її оббріхувачі, ошуканці завжди шматували Україну, підтримували і самі виступали сепаратистами і прихильниками приєднання до Росії.

У представленій на Твій, шановний читачу, розсуд книжці лише частково зібрані тексти, які в той чи інший спосіб і в різний час були опубліковані, а їх смисли тією чи іншою мірою відповідають задекларованій і проаналізованій вище тематиці. Плюс до цього, наведені матеріали переважно стосувалися системної триєдності проблематики, заанонсованої в титулі книги. Я усвідомлюю, що під час відбирання статей для цієї книги, мені, як це трапляється у таких випадках з багатьма авторами, не вдалося повністю уникнути традиційних опущень. Звичайно, мова про те, що, по-перше, мені не вдалося, мабуть, уникнути повторів; однак, це не найгірше, позаяк повторення – чинник засвоєння важливо-потрібного. По-друге, час невблаганний, дещо забуто і не завжди щастить віднайти і відібрати найбільш змістовні тексти. По-третє, є і певна персональна специфіка, – не лише характерна, а і домінантна для умов усїєї моєї наукової праці і не тільки в період підготовки цієї книги до друку. Справа в тім, що відібрані статті не лише тут, а і в попередніх виданнях ніколи не віддзеркалювали виключно мою планову наукову роботу. Зрозуміло, що їхня проблематика передовсім мусіла бути просякнута календарними планами Інституту регіональних досліджень НАН України, де я офіційно працював декілька десятків років. Отож, вона завжди була перенасичена диктатом зверху, тобто була прив'язаною до конкретного регіонального об'єкта досліджень. Іншими словами, з так званою регіональщиною (регіоналістикою, регіонікою), як цей нібито в ІРД придуманий новий напрямок науки піднесено і любовно називало керівництво Інституту, намагаючись надуману ними же вузьку тематику тотально нав'язати всім науковцям усїєї України. Власне, за виконання цього, заданого «згори», планового напрямку наукових досліджень мене і тримали на посаді старшого та провідного наукового співробітника (детальніше про це в прикінцевій авторській довідці). Заради об'єктивності тут лише зауважу, що в час моєї наукової роботи в Інституті процес «видумування» псевдоактуальності напрямів соціальних наук, особливо з регіональної економіки конче був потрібний для полегшення «вбиття» в Києві фінансування для їх проведення, яке завжди було недостатнім і проводилося за залишковим принципом.

Це змушувало адміністрацію Інституту надати «регіональщині» якомога більшої ваги, специфіки, трудомісткості та недослідженої загадковості. Фетишизуючи регіональні пошуки, можна було легше переконувати найвище столичне керівництво академічною наукою в

необхідності фінансово розщедритися на ту чи іншу специфічну, буцімто близьку до потреб областей (районів, селищ і сіл) проблематику. Адже воно не завжди розумілося на місцевій специфіці чи радше – не хотіло спускатися в дебрі регіональних реалій. Тому й на місцях «внизу» часто перебільшувалася непереборна різниця специфік регіонів, а не загальнонаціональне завдання їх інтегрувати в Соборну Єдину Українську державу, віднайти ідеї, фактори її зшиття, міжрегіональної інтеграції панукраїнських проєктів в сенсі подальшої євроінтеграції. Мала також й місце між регіонами певна конкуренція і корпоративність інтересів. Не дивно, що регіональна тематика почала домінувати над загальноукраїнською, державотворчою, фундаментально-академічною. Перспективним ставало об'єднання не навколо інтелектуальних моральних авторитетів у вітчизняній науці чи потреб негайного розв'язання насушних для цілої країни викликів, а доступитися до регіональних грошовитих олігархів, які мали великий потенціал завоювати в Києві високі посади. Пригадую, як в 2004 році після проведення в Донецьку міжрегіональної наукової конференції, була видана в Львові т.зв. колективна монографія з регіональної політики, авторами котрої, як зазначалося на її палітурці, були В. Янукович, М. Долішній, О. Рибак і С. Злупко. Кожен економіст моєї генерації добре знає, що серед такої поважної автури завжди мусів бути хоч один «писучий» учасник, якого не важко було вичислити, позаяк його прізвище переважно опинялося вкінці почесного списку авторів.

Вихід названого колективно-регіонального твору в світ відбувся якраз в розгар подій Майдану, виступів майданівців в регіонах, в т.ч., звісно, у Львові. Тому її довели лише до гаражу Інституту, де і весь її наклад був у швидкому темпоритмі порізаний. Один примірник все-таки мені передали. Я почав писати рецензію. Про це хтось негайно доповів начальству. До мене особисто підійшов один із львівських поважних авторів і попросив не робити цього. На цей раз я не сперечався. Але це окрема тема і вона далеко не регіонально львівська, галичанська чи донецька, а – всеукраїнська. Недоопрацювання у секторі соціальних наук щодо об'єднання нації, соборності України, її євроінтеграції даються взнаки, які важко буде виправити та надолужити навіть при бажанні наступних поколінь і державної підтримки. Якби досліджувалися **сукупність** російської (царської і радянської) імперії, її **спадково-перманентна** денационалізація України, поява так званої безадресної **радянської** людини, то не було б сьогоднішніх **гібридних** війн, в яких терористи розстрілюють українських воїнів, прикриваючись жінками, що

криком кричать: «мы тоже хахлушки, но по-русски гаварить нам как-то больше из под руки». Хіба долею українцям написано відповідати на далеко не риторичне запитання: яке опромінення небезпечніше – російське інформаційно-брехливе, що калічить свідомість і душу, чи Чорнобильське, – радіаційне, що нищить тіло? Потрібні широкі серйозні дослідження, якщо хочемо зберегти соборно-свідому доцентровість у комплексних процесах націо-державотворення, передовсім, готовність українців віддавати «душу й тіло за нашу свободу». Давно можна було б мати соборність, якби ми вчилися бути українцями: не галицькими чи буковинськими, як казав Франко, і не донецькими чи луганськими, а – українськими.

Тут лише зауважу, що календарні, офіційно затверджені дирекцією ІРД плани, часто, але не густо (завдяки моїй впертості, а, може, науковій відданості панукраїнській проблематиці) не те, що не збігалися, а й відрізнялися від особисто моїх творчих, однак, на жаль, непланових інтересів. Регіональна проблематика завжди була для мене завузкою, неакадемічною, і свідомо чи несвідомо я передчував неминучу розплату фундаментальної академічної науки України за непотрібне надуживання регіональщиною та нехтування загальнонаціональними проблемами, зокрема питаннями національної ідеї, свідомості, безпеки, збереження ідентичності, удосконалення державного устрою тощо. Однак, мій вибір у цьому плані був невеликим. Заздрісна, приміром, широкопланова тематика Інституту стратегічних досліджень НАН України, як і більшість київських центральних інститутів, була великою мірою монопольною, метропольною, закритою і фінансово забезпеченою, а сам Інститут завжди традиційно мав свого пропрезидентського директора, який змінювався від виборів до виборів разом з напрямками наукових тем. Отже, постійні наукові контакти з стабільної всеукраїнської тематики, яку опрацьовував Інститут стратегічних досліджень, налагодити було вкрай важко. Лише один раз мені вдалося помістити в їхній монографії «Український соціум» (Київ: Знання України, 2005. – 792 с.) немалу статтю – «Духовно-інтелектуальний та інформаційний контекст соціального поступу». Дистанційно з ними було працювати також нелегко, хоча географію друкування своїх праць я намагався щораз більше розширити і не тільки в Україні. Це не нарікання. Гріхом було б дуже скаржитися і це мені не притаманне, краще, не прогинаючись, бути більшою мірою усім вдячним і працювати на українську справу.

Тим не менше, в моїх публікаціях не тільки часто вкрадалися, перемішувалися чи, радше, я сам паралельно використовував дані, добуті в процесі різних досліджень, а й опрацьовував добутое, як

кажуть, за покликом душі і серця. Рівно ж – статті писав паралельно і у вільний (якщо такий у мене був), а не лише в робочий час. Правда, останні друкувалися в наукових виданнях Інституту (і не тільки) не зовсім охоче, бували випадки з посиланнями, що дописи, мовляв, відображають лише точку зору автора. А моя стаття «Соборність чи федеративність?» лише після гострих суперечок в останній момент була розміщена в кінці, уже сформатованого журналу «Регіональна економіка» (2010, №3). Приклад другий. Скільки я не надсилав статей в «День», лише одна – «Якби ми вчилися соборності...» (2013, № 162, 11 вересня) – була надрукована. На жаль, праці науковців в Україні з проблем організації національного інформаційного простору, збереження соборності України, розробки стратегій і тактик її розвитку, переважно ніколи «так, як треба» не читалися урядовцями, особливо тими, що нарекли себе лідерами, елітою нації. Шкода, бо як казав Шевченко, «якби ми вчилися так, як треба», то не тільки «була б мудрість своя», а давно мали б національну державу, соборну демократичну Україну, врешті, були економічно і безпеково інтегровані у вільне європейське співтовариство. І антиукраїнських дій Росії ні в Криму, ні на Сході України не було б навіть у уяві.

З огляду на це, я наводжу статті як, так звані планові, написані строго науковою мовою і відповідно до вимог стандартів редакцій, так і науково-публіцистичні, непланові. За всі допущені помилки, відступи і повтори я заздалегідь прошу вибачення. Сподіваюся, що все-таки основні складові титульної сторінки цієї книжки, які в комплексній триєдності тезово відображають мою візію і місію процесів державотворення в Україні, її національну ідею, чинники становлення духовно-інтелектуальних еліт та їх ролі в системі ідеологічного забезпечення розбудови української держави, – будуть в основному читачеві зрозумілими і він не триматиме на мене зла. Хоча, як кажуть, поза кадром залишилися чималі тексти, надрукування яких допомогло б глибшій і ширшій артикуляції проаналізованих складових заанонсованої в титулі теми щодо підвищення **якості** та **ролі** українських національних еліт, їхніх ідей в державотворенні.

У 2014 році Україна вшанувала **200-річчя** з дня народження геніального свого поета, пророка і гуманіста Тараса Шевченка. У цьому ж році, ми, депутати Львівської обласної ради 1-го демократичного скликання, зібравшись в сесійній залі з нагоди 25-річчя початку нашої виборчої кампанії, організації Львівського осередку Руху, звідки прийшла більшість тодішніх депутатів, констатували, що Україна виконали не усі прохання поетового

«Заповіту». Заповідь перша: «...поховайте Мене на могилі Серед степу широкого, На Україні милій...». Її виконано – українці перевезли труну Поета з Петербурга в Україну, і поховали над Дніпром там, де він, власне, просив. Другу буцімто теж виконали. «Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте...». Повстали, але чи імперські пута (уречевлені, ідеологічні, духовно-інформаційні, інтелектуальні, церковні) розірвали? У цьому сенсі, як не згадати уривок із доповіді «Заповіт Шевченка», виголошеної Д. Донцовим на Шевченківській академії в Торонто 9 березня 1950 року. «Тому якраз тепер такий актуальний його Заповіт. Бо знов на Україні розбійники, людодіди з варварської Півночі правду поборили. Знову чужа деспотія лютує на нашій, не своїй землі, вже не в білім, а в червоному плащі Сатани (нині в путінському зеленому військовому камуфляжі – С.В.). І знов лакеї з червоною кокардою на лобі, які помагають «розпинати вдову сиротину» чужинцеві. Знов повно всюди «мерзенних каламарів», одописців тиранів. Знову обернений в рабство народ. Але нині з'явилися на Україні ті, яких не було за Шевченка і яких він з тугою, з сумом так пристрасно викликав до нас. Ті, що **помсту й кару** (підкреслено мною – С.В.) несуть новим катом... І тому, власне, щоби знищити, зганьбити, оклеветати нову воюючу Україну, зламати її духа і перелякати темних людей, – злигалися «розбійники людодіди» чужинецькі з «рідними» нашими «донощиками і фарисеями» (п'ятиколонниками – С.В.).»

Власне, всі вони, на мій погляд, разом зі зрадниками-втікачами, злодіями, корупціонерами, володарями «золотих батонів» і розкішних палаців принесли в Україну зло, яке спричинило страшну війну – гібридну, не громадянську, але, на жаль, саме вона принесла смерть новим Небесним Сотням. На Сході від рук сепаратистів, терористів загинули невинні люди, патріоти, борці за національну ідею. Усіх їх партійні регіональні князьки хотіли, а дехто і нині хоче перетворити простий народ в рабів. Тому далі актуальною є третя заповідь, що вимагає відповідно до законів України кари: «І вражою злою кров'ю волю окропіте». Вчинені злочинні дії на Майданах чи у будь-якій іншій точці України – не можуть бути не покараними. З іншого боку, реалії XXI сторіччя такі, що в майбутньому за допомогою патріотів, моральних авторитетів країни і територіальних громад, рівно ж – через каяття, любов, мудрість, одухотворений інтелект та інші благородні достоїнства людини (нації) у цілому, – недобре вчинене можна замінити суспільним добром, а покаранням за зло надати цивілізованого імперативу. Тому більш, ніж на часі є комплексні дослідження теоретико-методологічних засад формування в Україні нової політики, яка б ґрунтувалася на

соціогуманістичній парадигмі паритетного захисту прав і людини, і нації, водночас не виносила на маргінес історії реалізацію Української Національної Ідею (УНІ) як споконвічну мрію корінного народу, що дав назву державі в центрі Європи. Прикро, але і у 3-тньому тисячолітті український народ змушений вмирати за національну ідею як програму своїх суверенних дій, самотужки захищати свою землю, здобути суверенність і свободу від куль імперсько-російських неореваншистів на очах далеко не належно соціогуманістичної підтримки світу. Ідеологія українського державотворення повинна не лише будуватися на соціогуманістичній парадигмі буття, а і забезпечити корінній нації самоусвідомити себе реальним господарем на своїй землі, стати творцем власної долі, розвивати сучасну освіту, науку та конкурентоспроможність вітчизняної економіки, захистити національну ідентичність – питому мову, рідну культуру, традиції, звичаї, обряди, вірування батьків від внутрішніх і зовнішніх посягань та зодноріднень; врешті, зберегти прихильною екологію навколишнього середовища для прийдешніх поколінь. Хто міг щось зробити в цьому напрямку і не зробив, той сам позбавив себе презумпції невинності, а в майбутньому – прощення.

У цьому контексті актуалізується проблема опрацювання системи ідеологічного забезпечення державотворення в Україні, яка ґрунтувалася б на сучасних складових національної ідеї як платформи нової соціогуманістичної парадигми буття титульного (корінного) народу, що дав назву державі; як його духовно-інтелектуального коду та супроводу втілення модерних державотворчих прагнень в соціокультурному, національно-патріотичному, інтеграційно-безпековому і цивілізаційному вимірах.

П і с л я м о в а

На початку XXI століття незалежна Україна, яка традиційно і мирно святкувала свій 23-й вільний Великдень та водночас ювілейний 200-й рік від дня народження її геніального Пророка Тараса Шевченка, – пережила найбільшу небезпеку для своєї державності. Українські та світові еліти не передбачили і не справилися із загрозами, що несподівано в 2014 році нависли над національною безпекою України з боку північного сусіда, який нахабно анексував частину її території, спричинив сепаратистські злочинні дії та жертви на Сході України. Цей сусід, не лише раптово, скинувши маску брата, гаранта нашої суверенності після відмови нас від наявного ядерного потенціалу, перетворився на окупанта, а й серйозно змусив синів і дочок України задуматися над буцімто забутим Шевченковим застереженням: «...москалі – чужі люде, Робять лихо з вами». Небезпека загрожує не тільки нам, українцям. Російський новітній агресор України поставив під великий сумнів всю світову систему безпеки, здатність міжнародних інституцій (організацій) належно виконувати свої функції щодо захисту світового порядку, прав і свобод людини, націй і народностей. Він знехтував тим, що Україна на початку створення ООН, була і є її фундатором, бере якнайактивнішу участь в її миротворчих акціях.

Сьогодні Україна може пред'являти і по праву пред'являє претензії до міжнародних гарантів її національної безпеки за нерішучість їхніх дій, які обмежувалися лише певною протестною стурбованістю, економічними санкціями та рішучим осудом агресора. Але що для імперської Росії осуд міжнародного співтовариства, коли перед нею такий ласий кусочок, як Україна, без якої немає легітимізації імперії, що буцімто «історически пошла от Киевской Руси». Водночас треба винити всі уряди залежної та незалежної України за те, що за час їхнього правління не була напрацьована і широко соціалізована стратегія національної ідеї, не було духовно-інтелектуального забезпечення розбудови держави народу, що дав їй назву, візії захисту національних інтересів країни. Україна не витворила нову концепцію доби свого духовного і національного відродження, яка стала б науково-методологічною основою для прийняття на міжнародному рівні нової соціогуманістичної парадигми бінарного захисту і людини, і націй за сучасних трендів глобалізації та ренаціоналізації світу. Але чи дослухаються сильні світу цього до соціогуманістичних пропозицій країни, що шукають своє місце під Сонцем? Що може вдіяти Рада Безпеки ООН проти одного із її членів, який вчинив агресію, але

володіє правом вето на прийняття усіх її рішень та використовує потужні засоби дезінформації в світовому просторі?

Безумовно, що це, своєю чергою, вплинуло на нездатність міжнародних організацій оперативно, рішуче та ефективно реагувати на нахабність дій агресивної Росії, яка прагне до реваншу своєї влади над країнами, що визволилися з імперії зла. Рівно ж – актуалізувало нагальність потреби переглянути і вдосконалити теоретико-методологічні засади концепту світової безпеки з боку будь-якого агресора у будь-якій точці землі, особливо щодо країн, які стали після багатовікового уярмлення на шлях самостійного і вільного розвитку. Адже колишні імперії не позбулися постколоніально-реваншистських намірів повернути собі втрачене. Тому новоспечені російські імператори, компартійні царі і царьки ведуть економічні, інформаційні та інші гібридні війни проти України, що визволилась із царської та радянської імперій, а відтак, як самостійний суб'єкт, намірилася вибрати цивілізаційний вектор свого розвитку та європейської інтеграції. Це не могло не настрашити будь-яку Росію – царську, білу, червону, путінську поготов. Тому при нагоді, коли міжнародна спільнота, приспана «дезами» новоімперської збоченої кремлівської пропаганди, втратила пильність, спадкоємці «облаштування імперського Отечества» раптово, без оголошення війни, скрито розпочинають неприкриті гарячі воєнні дії, які заздалегідь технічно добре забезпечили та ідеологічно закамуювали. Такий підступно підготовлений удар в спину саме відчула Україна з боку Росії як одного з Будапештських гарантів її суверенності. Ба більше, для прикриття своїх реваншистських намірів «гарант» пропагандивно використав чергову «дезу», – придуманий ним же міф про нібито неймовірне «притеснение» російськомовних туземними націоналістами, яких для кращого світового сприйняття називають фашистами, «бендеровцями» (благо вже не «мазепенцями» чи «петлюровцями»). Отже, путінська «архідемократична» Росія після потужної пропагандистської олжі цинічно виступає перед світом в ролі такого собі пухнастого миротворця, гуманіста і альтруїстичного захисника, який тяжко і з великими втратами змушує до миру молдован в Молдові, грузин в Грузії, а українців до федералізації України, до уважного ставлення і вислуховування підбурених і озброєних нею ж сепаратистів, засланих диверсантів, асоціальних елементів, регіонально-компартійних п'ятиколонників тощо.

Перед Україною всенародна мета: розбудувати власну модерну національну державу на спільних духовно-культурних цінностях, патріотичних почуваннях та інтелектуальних кодах українського

народу, на традиціях, нормах і правилах, притаманних його спільноті; на інноваційних підвалинах (освіті, науці, інформаційних та інших новітніх технологіях) модернізації національної економіки, її перепрофілювання та реструктуризації відповідно до сучасних завдань формування нових укладів, підвищення рівня людського розвитку та досягнення світових стандартів життя. У цьому контексті стратегія УНІ має виходити з соціогуманістичної парадигми буття нації, що оптимально поєднує морально-націо-державоцентричність усередині країни і співпрацю з європейським (світовим) співтовариством на засадах паритетного захисту і людини, і нації. Таким чином, соціогуманістична парадигма служить теоретико-методологічною основою для нового визначення складових УНІ як її сучасної візії, реалізація якої, своєю чергою, накладає на УНІ місію (нові покликання, завдання) щодо національної безпеки, імперативів буття нації, збереження її ідентичності, вибору вектора інтеграції, ціннісних пріоритетів, пріоритетів та інтересів.

Більш ніж трьохсотлітня історія нашого уярмлення свідчить, що першопричиною чи не усіх бід української нації було нерозуміння ваги універсальних і взаємозалежних чинників – єдності Батьківщини і неподільності її землі. Саме ці вади спричинили поділ спочатку по Дніпру, відтак Збручу, а нині межа духовна: або Україна українська, або в "русском мире", або європейська унітарна держава, або федералізована з Луганською чи Донецькою республіками. Вододіл чи точка відліку псевдоперемог люмпену над світлом розуму з боєм проектується на площину трагічних подій, описаних ще П. Кулішем в "Чорній раді", де рішення чорні, ігноруючи думку козацької еліти, призвели до наявності двох гетьманів в Україні, до її поділу на ліво - і правобережну, врешті, до розділення за Андрусівською угодою між Польщею і Московією – заочно, зрозуміло, вже без жодного із гетьманів. Ця угода є повчальною і для тих, хто тоді не без втіхи ділив Україну: саме з моменту, словами сучасних російських ідеологів, її "декомпозиції", почався занепад Польщі і розвиток агресивних імперських мотивацій Московії, котра відтак поділить і саму Річ Посполиту. А ми через незгоду, амбіції гетьманства і традиційне самоїдство, обставини відсутності стратегії розвитку держави, її національної ідеї, стратегії, висловлюючись сучасною мовою, євроінтеграції, нерозумно змарнували ту точку біфуркації, за якої у випадку протекторної угоди з третьою стороною, скажімо, з Туреччиною, як це вчинила Румунія, могли б зберегти свою державність.

За таких обставин, опрацьовані нами соціогуманістичні імперативи як пріоритети бінарного захисту людини і нації,

прийняття української національної ідеї як ідеологічної платформи такого паритетного захисту, недопущення російщення інформаційного простору, розвиток економічного націоналізму, виховання національного ідеалу тощо, – набувають парадигмального значення для припинення в світі неоімперської спекуляції руйнівним для корінних націй протиставленням прав людини. А, головне, усунення фарисейського розгляду сильними світу цього прав людини «поза рамами» націй. Ця Франкова вимога, що стосується, передовсім, України як постколоніальної країни і так званої радянської людини, що прибула на її (і не тільки на її) терени у військовому обозі, вважаючи далі цю землю своєю, позаяк на неї ступила нога солдата російського агресора. Така людина під керівництвом свого окупаційного уряду, за допомогою імперської (царської і сов'єцької) асиміляційної та міграційної політики денационалізувала корінний народ – частково його вивезла до Сибіру, забрала його землі та оселі, знищила національну духовно-інтелектуальну еліту, довела до екологічної катастрофи загарбані території, змаргінізувала окремі регіони, а нині їх доросійщує, вимагаючи утвердити свою мову в статусі державної. А у гіршому випадку, – нині практикує так звані гібридні війни. Отже, якої духовно-інтелектуальної сили має бути нове суспільно-гуманістичне осмислення національної ідеї як важливого чинника єдності і консолідації української нації, її відродження, аби сприяти соборності України, вибору нею європейського вектора інтеграції та менше затратної колективної оборони, а відтак стимулювати українців на досягнення сталих високих світових стандартів життя, національного самоусвідомлення та тягlosti розвитку?

Раніше я писав, і Ви можете це прочитати вище чи деінде, що для утвердження соціогуманістичної парадигми розвитку міжнародних відносин, широкої соціалізації української національної ідеї, піднесення патріотичного духу та інтелекту народу, його добробуту, потрібно усім самовіддано і продуктивно працювати, підвищувати імунітет збереження українськості, національної ідентичності, історичної пам'яті тощо. Мені видавалося, що на основі соціогуманістичної парадигми розвитку, пріоритетів її двовалентності до людини і нації, можна гармонізувати позитиви та подолати негативи консервативної, новоліберальної, націоналістичної чи будь-яких інших інноваційних теорій, побудувати постіндустріальну економіку, інформаційне громадянське суспільство, національну державу, підсилити місцеве самоврядування і т. ін. Нині бачу, що за те все треба ще вмирати «на нашій – не своїй землі». На цій багатостраждальній землі досі є

українські, буцімто не глупі голови, але так хибно набиті чужими ідейними цінностями, що за кусень гнилої ковбаси вбивають брата рідного і зраджують даній народові, державі присязі. Але це тема не моїх текстів. Україні потрібні не лише нова парадигма буття нації, підвищення її духовно-інформаційної мобільності як соціанти гармонізації традицій та впровадження різних новацій, активізація творчості, вступу до міжнародних організацій (ЄС, НАТО тощо), а й нові сенси її життя взагалі! Може, Ви напишете про це краще?! Тішитимуся, якщо Вас до цього підштовхне моя писанина. Це означатиме, що, творячи разом, ми – прадіди та дідусі, сьогоднішні батьки та онуки, нерожденні правнуки і праправнуки – рятівна і непереможна сила нашого національного відродження, самоутвердження та тяглості поступу в всесвіті людського розмаїття!

ВОВКАНИЧ Степан Йосипович

Доктор економічних наук, професор. Член-кореспондент Української академії інформатики. Дійсний член Папської академії соціальних наук (Ватикан). Заслужений діяч науки і техніки України. Провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України.

Українець. Народився 10 березня 1936 р. в с. Мшанець на Львівщині. Закінчив Харківський гірничий інститут (1958) і економічний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка (1969).

Науковою діяльністю займається понад 45 років, пройшов шлях від старшого інженера, молодшого до старшого та провідного наукового співробітника, від завідувача наукового сектора до керівника відділу. Упродовж цього періоду понад сімнадцять років очолював відділ соціологічних досліджень Інституту регіональних досліджень НАН України. Творчі інтереси формально вписуються в коло соціально-економічних, соціологічних, інформаційних та соціально-психологічних проблем науково-технічного розвитку. Проте основний предмет досліджень – це пошук шляхів підвищення духовно-інтелектуального потенціалу людини (нації) чи в іншому вимірі – громади, регіону, держави – як рушійних сил розвитку суспільства, підвищення його націоцентричності, гуманізації, інтелектуалізації та конкурентоспроможності. Працює в галузі теорії еліт, зокрема над розв'язанням проблем оцінки, рекрутування та формування інтелектуальної еліти як активного ядра нації, підвищення її соціальної, політичної ролі в державотворенні. У цьому контексті розробляє сучасні складові Української Національної Ідеї (УНІ), інтеграційну стратегію її цивілізаційного розвитку, питання консолідації народу та захисту його мовної, етнокультурної та іншої ідентичності за умов реваншистського доросійщення українського інформаційного простору, гібридних імперських війн тощо.

На матеріалах досліджень у 1975 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Прямі інформаційні контакти як елемент наукової організації праці”, а у 1992р. докторську – «Інформаційний потенціал у системі управління науково-технічним прогресом». Запропонував аксіологічний підхід до візії підвищення духовно-інформаційної мобільності (ДІМ) нації, яка гармонізує і гуманізує сучасні глобалізаційні процеси шляхом активного використання регіональних (національних) чинників інтелектуального потенціалу в інноваційній моделі розвитку України та рівнопартнерської її

інтеграції у світове співтовариство. Феномен інтелекту України, його базові чинники – освіта, наука, культура, релігія, мова, інформаційний простір, традиції, використання людського капіталу, впровадження модерних новацій тощо – розглядаються в комплексі підвалин системи національної безпеки, підвищення конкурентоспроможності, збереження інтелектуального суверенітету і екзистенційної ідентичності українського народу. У цьому сенсі концепт ДІМ нації позиціонує процеси як передавання по вертикалі – від покоління до покоління – традиційних знань, звичаїв, надбань культури, досвіду тощо, тобто збереження тягlostі (безперервності, спадковості) розвитку, так і творення нової інформації по горизонталі, себто генерування і впровадження суспільних прогресивних новацій на рівні одного покоління чи окремої особистості. Зараз опрацьовує соціогуманістичну парадигму в системі міжнародних стратегій бінарного захисту і людини, і нації від зодноріднюючих інноваційних, інтеграційних та глобалізаційних впливів, заодно підвищення суб'єктності України в структурі збереження національної тотожності та світового етнокультурного розмаїття.

Надрукував понад 500 наукових праць, автор чотирьох персональних і співавтор понад десятка колективних монографій. У 1992 р. обраний членом-кореспондентом Української Академії інформатики, а в 1994 р. – дійсним членом Папської Академії соціальних наук (Ватикан). Член низки спеціалізованих вчених рад з економіки, політології та філософії. Опрацював спеціальний курс «Національна еліта та інформаційний простір України» і читає лекції у Львівському Національному університеті ім. І. Франка. Під його науковим керівництвом низка вчених захистили кандидатські та докторські дисертації. За значний особистий внесок у вивчення питань регіональної політики, розвиток людського й інтелектуального капіталів Західного регіону України, транскордонного співробітництва, багаторічну науково-педагогічну працю нагороджений у 1999 році Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, а у 2008 р. Указом Президента України присвоєно звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.

Поряд з науковою та педагогічною діяльністю, бере активну участь в громадсько-просвітній діяльності як член «Просвіти» та НТШ. Майже 20 років очолював Західне відділення Української соціологічної асоціації. Значну увагу приділяє політичному життю України. У 1990 році був обраний народним депутатом Львівської обласної ради народних депутатів 1-го демократичного скликання, з 2009 року член Ради Конгресу української інтелігенції.

Основні наукові праці: Совершенствование социального управления на промышленном предприятии (К.: Наук. думка, 1976); Организация производства и управления на промышленном предприятии (К.: Техніка, 1980); Мобильность кадров на производственном предприятии (К.: Наук. думка, 1981); Проблемы регионального управления научно-техническим прогрессом (М.: Наука, 1984); Управление наукой в производственном объединении (К.: Наук. думка, 1980); Національна еліта та інтелектуальний потенціал державотворення (Препр. наук. доп., Львів: ІРД НАН України, 1995, 85 с.); Інтелектуальний потенціал та науково-технічна політика (Львів: ІРД НАНУ, 2001); Людський вимір інноваційного потенціалу (Львів: ЦНТЕІ, 2002); Регіональна політика та механізми її реалізації (К.: Наук. думка, 2003); Информационный потенциал и ускорение научно-технического прогресса (К.: Наук. думка, 1990); Інформація. Інтелект. Нація (Львів: Євросвіт, 1999); Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея (Львів: ЛБА, 2001); Глобалізація, євроінтеграція України та збереження її національної ідентичності: цивілізаційні виклики і націоцентричні імперативи. (Преп. Наук. доп. Львів, 2004, 60с.); Інформаційна парадигма регіональних суспільних систем інноваційного типу (Львів: ІРД НАНУ, 2005); Інтелектуально-інноваційний розвиток як концепція консолідації та євроінтеграції України (Львів: ІРД НАНУ, 2007); Активізація наукової діяльності молоді в системі інноваційного розвитку (Львів: ІРД НАНУ, 2006); Регіональні суспільні системи (Львів: ІРД НАНУ, 2007); П'яті президентські: захист людини і нації чи втрата українськості? (Львів: Сполом, 2009). Аксиологія вибору вектора інтеграції України (Львів: ІРД НАН України, 2013). Українська національна ідея: візія і місія. (Львів: ІРД НАН України, 2013).